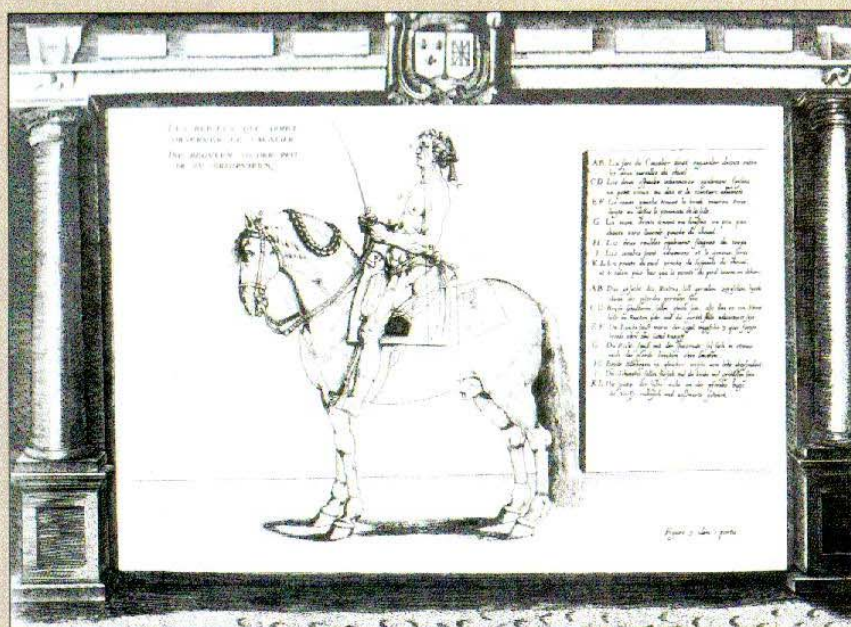

1500- ja 1600-luvut

Ensimmäiset ratsastusoppaat ilmestyvät

1500-LUKU. Tämän artikkelisarjan ensimmäisessä osassa mainitsin, että Italiaa pidetään taidersatsastuksen kehtona. Siellä aatelismiesten koulutus tapahtui ratsastusakatemoissa. Ensimmäisen niistä perusti vuonna 1530 Cesare Fiaschi Ferraran kaupunkiin Emilian maakuntaan. Fiaschi kertoo kertoi 1556 ilmestyneessä kirjassaan kouluttavansa hevosiaan usein musiikin tahdissa.

TEKSTI: ALAIN FABRE

Kuva 1: Oikea istunta Antoine de Pluvinelin (1555-1620) mukaan. Teoksesta *Le maneige royal* (1623). Saksankielisen käännöksen (1626) kuvitus on sama kuin alkuperäisen. Sen on piirtänyt Crispin de Pas nuorempi. Kuvassa näkyy selvästi missä määrin istunta poikkeaa nykyisestä: suorat ja hyvin eteen työnnetyt jalat; satulan muoto, joka estää reittää liikkumasta eteen tai taakse; hevosen säkä on satulan etuosan peitossa; jalustinhilhoja on säädetty hyvin pitkiiksi. Myös kuolainten pitkään alapäin ulottuvat S-muotoiset alavarret olivat tyyppillisiä. Kyseinen istunta oli tällöin täysin oikeaoppinen (samaa käytti myös esim. William Cavendish, Newcastle Herttua). Se alkoi muuttua vasta La Guérinièren ansiosta, 1700-luvun alussa.

Merkittävimmät akatemit sijaitsivat Napolissa ja Roomassa ja kuuluisin oli Grisonen perustama ratsastusakatemia. Se saavutti Euroopassa niin suuren maineen, että sinne perustettiin hyvin pian vastaavanlaisia laitoksia. Niinpä esimerkiksi Ranskan ensimmäinen ratsastusakatemia perustettiin Pariisiin 1547.

Grisonen kirja *Ordini di cavalcare* ilmestyi 1550. Se on Euroopan ensimmäinen tunnettu ratsastusta käsittelevä teos. Vuoteen 1568 mennessä se oli käännetty ranskaksi, englanniksi, saksaksi, portugaliksi ja espanjaksi. Nykykriteerien mukaan Grisonen oli joskus melko kovakourainen kouluttamiaan hevosiaan koh-

taan. Osasyynä voi olla se, että kaikki hänen hevosensa olivat melko raskaita oreja. Grisonen kirjan kuvista näemme myös kuinka siihen aikaan hevosen ympärillä pyöri erilaisia "apulaisia" piiskoineen ja keppeineen (kuva 3). Avustajia käytettiin silloinkin kuin ratsastaja istui satulassa. Grisonen kuolainvalkoima oli myös kunnioitusta herättävä, joskin julman tuntuinen. Grisonen selittää mm tarkasti, miten hevonen kulkee kuolaimella ja kuinka sitä ratsastetaan peräänantoon. Yksi Grisonen oppilaista, Pignatelli, perusti oman akatemiansa Napoliin, jonne lukuisat eurooppalaiset aateliset matkustivat seuraamaan kuuluisan mestarin opetusta. Niiden joukosta löytyvät mm. ranskalaiset Salomon de La Broue ja Antoine de

Pluvinel, espanjalaisen Bernardo de Vargas Machuca sekä saksalaisen Engelhard von Löhneysen. Kaikki yllämainitut henkilöt julkaisivat omat ratsastusta koskevat kirjansa. Pluvinel on ainoa, jonka teokset ilmestyivät 1600-luvun alussa. Pluvinelin oma tyyli eroaa kuitenkin niin paljon muista mainituista mestareista, että käsittelen häntä vasta seuraavassa, 1600-lukua käsittelevässä kappaleessa.

Hevosen psykologiaa ymmärrettiin

Ranskalainen Salomon de La Broue (1552-1602), jonka kirja ilmestyi 1593, oli opiskellut Italiassa viisi vuotta. Hän ymmärsi edeltäjiään pa-

remmin hevosen psykologiaa. Grisonen mielestä hevosen tottelemattomuus johtui aina sen "ilkeästä" luonteesta, minkä vuoksi (melko keijuilla) rankaisukeinoilla oli keskeinen sija. La Broue sen sijaan ymmärsi, että tottelemattomuuden syy voi olla hevosen liian vähäinen koulutus tai ratsastajan oma taitamattomuus.

Löhneysen, jonka kirja ilmestyi 1588, seurasi sen sijaan italialaisia mestareita hyvin tarkasti mutta hän ei juuri saanut seuraajia.

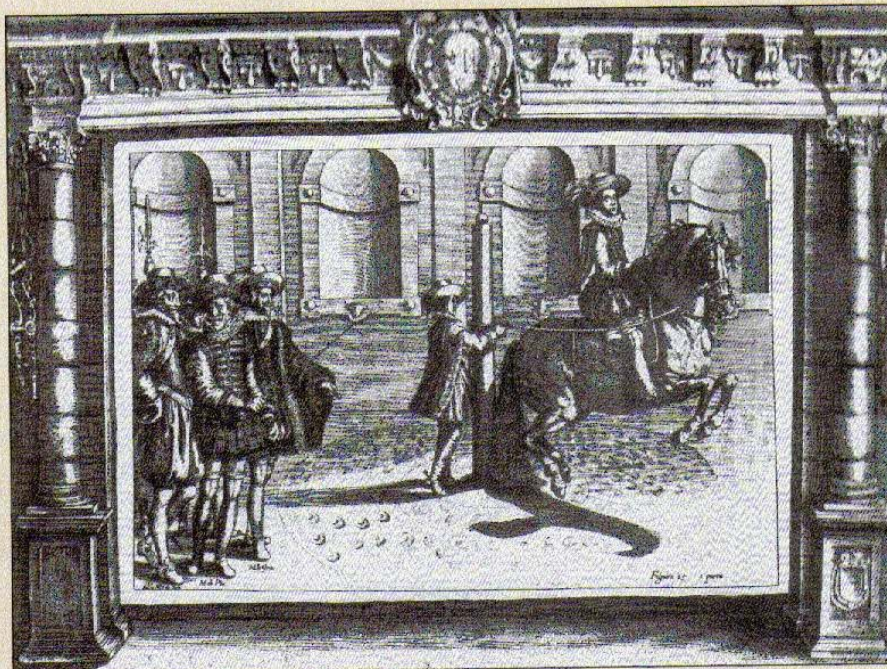
Tyylit eriytyivät

1500- ja 1600-luvun taite merkitsi kahden erilaisen ratsastustyylin syntymistä: yhtäältä "romaaninen" (tai "ranskalainen"), toisaalta "germaani-nen" (tai "saksalainen") tyyli. Näitä koulukuntaeroja on voitu havaita nykypäivään asti, joskin ne ovat myös usein sekoittuneet toisiinsa etenkin kouluratsastuskilpailuissa (saksalaisillaahan on ollut keskeinen asema kilpailusääntöjen laatimisessa ja tuomareiden koulutuksessa). Vaikka eroja on usein korostettu liian kaavamaisesti, on kuitenkin selvää, että saksalaisessa ratsastusperinteessä tarkkuutta ja perusteellisuutta pidetään keskeisinä. Ranskalaiset ovat pitäneet saksalaista tyyliä tympäänä ja raskassoutuisena, sillä heidän mielestään ratsastajan ensisijainen tehtävä on saada hevonsensa liikkumaan mahdollisimman kevyesti ja iloisen tuntuksena. "Keveyteen" ranskalainen koulukunta pyrkii ensisijaisesti hevosen suun rentoutumisharjoituksilla. Pään ja kaulan taivuttelua aloitetaan vasta kun hevosen suu on täysin rento. Tuntuu siltä, että La Broue oli ensimmäinen, joka mainitsi suun rentoutumisharjoituksia avaimena hevosen muiden osien "keveyteen". Paljon myöhemmin kenraali L'Hotte (1825-1904), yksi 1800-luvun merkittävimpiä ratsastajia, josta tulee puhe tämän artikkelisarjan viimeisessä osassa, valittikin että saksalaiset opettavat hevonsensa liikkumaan automaattien tavoin ja synkän näköisinä juuri sen takia että he (saksalaiset) kouluttavat hevosiaan "kaulan eikä suun kautta".

Ratsastuksen mestarit olivat aina liikekannalla, sillä eurooppalaiset hovit - heidän työnantajansa - tarvitsivat heidän taitojaan. Kansainvälisyys oli yhtä olennainen piirre ratsastajien kuin kaikkien muidenkin taide- ja tiedealojen edustajien keskuudessa. Joka ei ehtinyt nauttia suoraan mestareiden antamaa opetusta, pystyi ainakin lukemaan heidän teoksiaan joko alkuperäisellä kielellä tai lukuisten käännösten ja uusintapainosten välityksellä. Tämä perinne on iloksemme jatkunut nykypäiviin asti.

Portugali ja Espanja

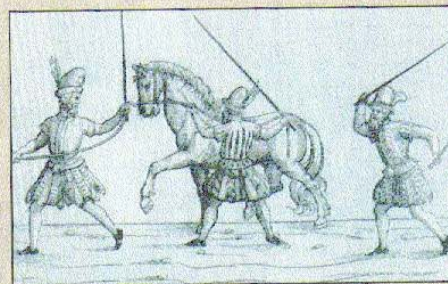
Portugalista ja Espanjasta puhuttaessa on tapana puhua erikseen

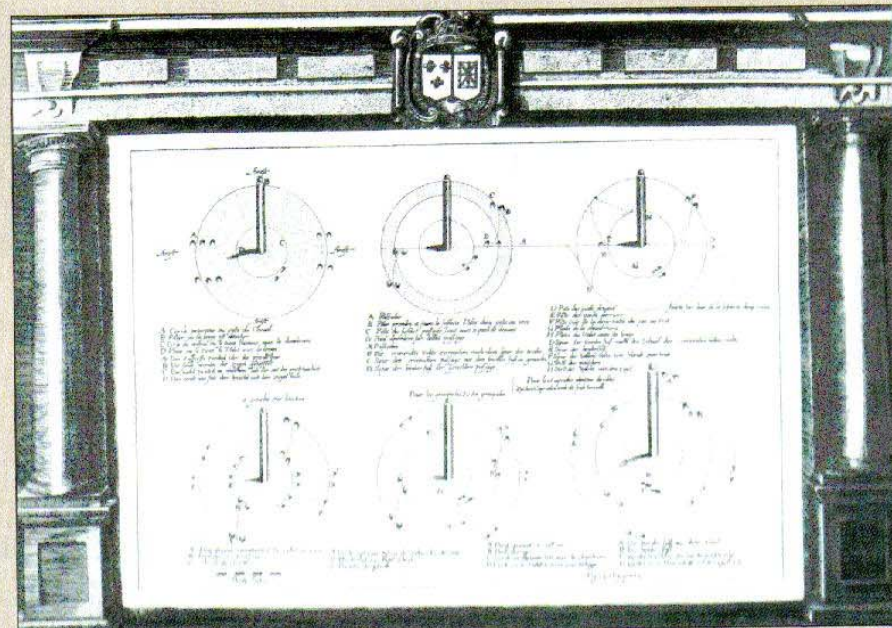
Kuva 2. Pluvinel näyttää työskentelyä yhdessä pilarissa. Piirros täydentää Pluvinelin edellistä pohjapiirrosta (samasta teoksesta)

klassisesta ja toisaalta härkätaisteluihin ja ratsailla tapahtuvien maataloustöihin liittyvistä ratsastusperinteistä. On selvää, että jälkimmäiset ratsastustyylit ovat säilyttäneet eräitä arabialaista alkuperää olevia piirteitä. Lukuisat 1540-alkaan ilmestyneet teokset, joissa asetetaan vastakkain oma "jineta"- ja muiden eurooppalaisten harjoittama ratsastus, ovat selvänä todisteena kahtiajaosta.

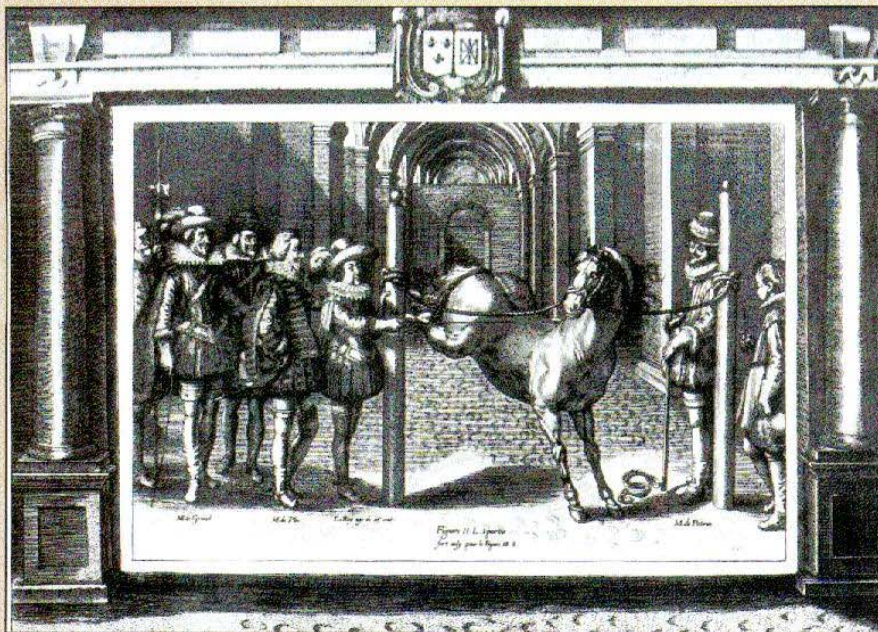
Espanjalaiset veivät "jineta"-perinteensä Etelä-Amerikkaan, jossa kehittyi eri alueille useita versioita. Meksikosta käsin espanjalaiset etenivät pohjoiseen ja valloittivat suuria osia nykyään USA:lle kuuluvia alueita. Tästä

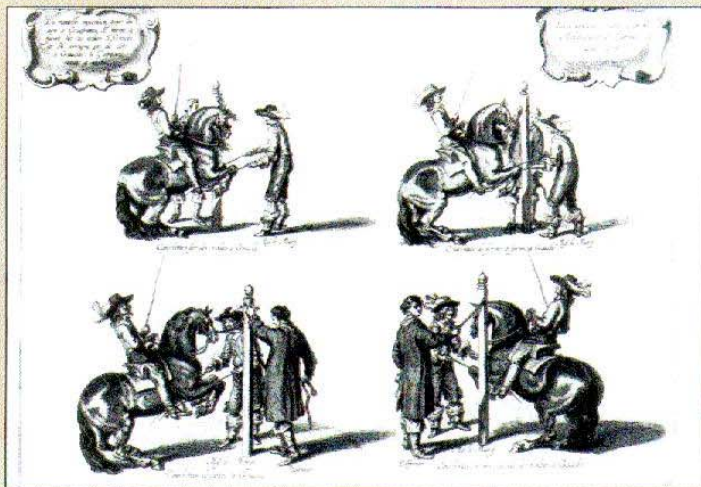
Kuva 3. Frederico Grisonen teoksen Gli ordini di cavalcare (1550). Vuoden 1570 saksannoksen laitoksen kuvitus "nuoren hevosen kouluttaminen"

Kuva 4. Pohjapiirros, josta näkyy kuinka Pluvinel koulutti hevosiaan yhdessä pilarissa (Pluvinelin teoksesta)

Kuva 5. Pluvinelin kehittämä menetelmä: työskentely kahdessa pilarissa ilman ratsastajaa (Pluvinelin teoksesta)

Kuva 6. Courbette William Cavendishin (Newcastlen herttuan, 1592-1676) teoksesta *La méthode nouvelle & invention extraordinaire de dresser les chevaux*, Antwerpen 1658 (Abraham van Deepenbeken kuvitus). Nykyisessä courbette-kuviossa hevosen kallistuskulma on paljon jyrkempi. Vanhassa klassisessa courbetteessa kulma on suurin piirtein nykyisen levaden luokkaa. James Fillisin vuonna 1903 ilmestyneessä *Journal de dressage* courbetteen kallistuskulma on vieläkin täysin klassinen. Samassa teoksessa on Baucherin valokuva pesadesta, jossa kallistuskulma näyttää vastavan Cadre Noirin esittämän courbetteen jyrkkyydestä.

syystä niin sanottu "lännenratsastus" on vain eräs paikallinen versio espanjalaisen uudelle mantereelle tuomasta ratsastusperinteestä.

Portugalilainen härkätaistelu poikkeaa huomattavasti espanjalaisesta: härkää ei tapeta ja hevosella on keskeinen asema (Espanjassa sen sijaan maasta käsin tapahtuvasta härkätaistelusta on tullut hallitseva härkätaistelutyyppi ja hevosen asema on melkein tyystin hävinnyt, joskin perinnettä ollaan elvyttämässä Andalusianssa). Portugalilaiset puolestaan ovat täysin säilyttäneet ratsain tapahtuvan härkätaisteluperinteen. Tähän tarkoitukseen koulutetut hevoset ovat erittäin kettenä. Ne hallitsevat

täysin äkkinäiset suunnanvaihdot ja pysähdykset sekä liikkuvat sujuvasti sivuttain. Hevosten kouluttaminen noudattaa pitkälti klassista taiderratsastusta (piaffe, passage, piruetit sekä ilmassa tapahtuvat liikkeet). Näiden taitojen täydellisen hallitsemisen ansiosta ikäviä tapaturmia sattuu ratsukoille hämmästyttävän harvoin.

1600-luku

Seuraavalla vuosisadalla taiderratsastuksen maantieteellinen painopiste siirtyi Italiasta Keski-Eurooppaan ja Englantiin. Ranskasta tuli kuitenkin taiderratsastuksen tärkein keskus sitä mukaa kuin Italian merkitys väheni.

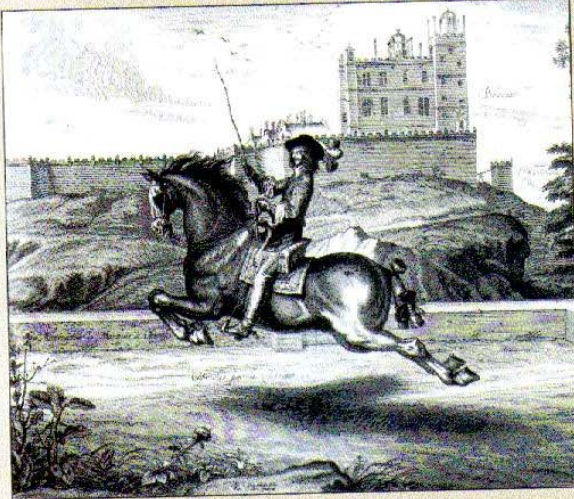
Antoine de Pluvinelin teos ilmestyi 1623, kolme vuotta mestarin kuoleman jälkeen. Kirja on täynnä nykyaikain pätevää tietoa ja hollantilaisen piirtäjän Crispin de Pasin kuvitus on todellista iloa silmille. Kirja koostuu kolmesta osasta: hevosen koulutus, alkeisratsastus sekä korkea koulu. Kirjan lomasta löytyy myös paljon tietoa silloisista ratsastusvälineistä, joista tietysti osa on nyt pois käytöstä.

Pluvinel valitsi oppinsa välittämistyyliseksi vuoropuhelumuodon. Keskustelukumppanit ovat Pluvinel itse, nuori kuningas Ludvig XIII sekä kuninkaallisen tallin suurmestari. Nuori kuningas on vasta-alkaja, joten Pluvinel ei voi muuta kuin opettaa hänelle perustietoja. Hän on silti keksinyt nerokkaan tavan selittää sellaisia vaikeimpia kuvioita kuten passage sekä useita ilmassa tapahtuvia liikeitä kuten courbette (ks. kuva Hevoset ja Ratsastus-lehden edellisessä numerossa sivun 20 alalaidassa sekä kuva 6) tai capriole (ks. kuva tämän artikkelisarjan ensimmäisessä osassa, sivun 19 alalaidassa sekä kuva 7). Hän saa sen tehdyksi siten, että panee kuninkaan kysymään juuri näitä asioita.

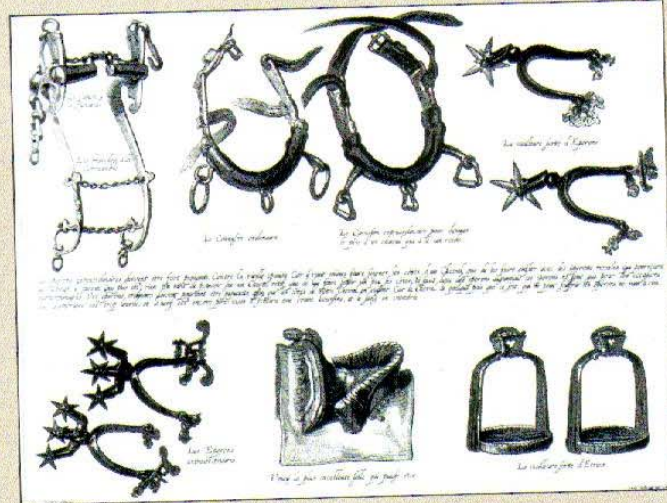
Pluvinel selittää useita ratsastuksen perusasioita yksityiskohtaisesti. Esitetyt asiat vastaavat useimmiten nykyäänkin vielä voimassa olevia periaatteita (apujen käyttö, istunta, paino, askellajit, voltit, käännökset, suunnanvaihdot, peruuttaminen sekä sivuttaisliikkeet avotaivutusta lukuunottamatta, joka on luultavasti La Guérinièren "keksintö". La Guérinièrestä tulee puhetta tämän sarjan kolmannessa jaksossa). Suurin osa ratsastuksen erikoistermeistä, joista monet oli lainattu Italian kielestä, ovat edelleen käytössä nykyranskan kielessä. Pienin muutoksin (mm. ohjien pidon ja pohjeapujen suhteen) Pluvinelin kirjan ratsastusta koskeva osa voisi suositella nykyratsastajalle luettavaksi.

Pluvinel otti paljon etäisyyttä italialaisiin edeltäjiinsä. Hän keksi työskentelyn kahdella pilarilla (kuva 4), jonka tarkoitus oli kehittää hevosen taka-osan laskemista ja etuosan koahoamista, peräänantoa, piaffea sekä ilmassa tapahtuvia liikeitä. Työskentely pilareissa on edelleen käytössä taiderratsastuksen keskuksissa.

Toki eroja nykyratsastukseen löytyy. Esimerkiksi ratsastaja istui satulassa jalat suorina ikään kuin seisoi maassa, mikä näkyi erityisen selvästi kuin tarkastelemme Pluvinelin (kuva 1) tai Newcastleen herttuan teosten piirroksia. 1600-luvun satulat olivat vielä syviä. Korkeiden etu- ja taka-kaaren välissä ratsastajan vyötärö ei pystynyt kovinkaan paljon liikkumaan. Jalustinhinnojen kiinnitys oli hyvin edessä satulassa ja erittäin pitkiksi säädeltäviä. Samoihin aikoihin Iberian niemimaalla arabeilta periytynyt ns. jineta-istunta, jossa ratsastaja istuu satulassa taipuneine polvineen ja lyhyillä jalustinhinnoilla, oli lähem-

Kuva 7. Capriole William Cavendishin (Newcastlen herttuan) teoksesta *La methode nouvelle & invention extraordinaire de dresser les chevaux*, Antwerpen 1658 (Abraham van Deepenbeken kuvitus).

Kuva 8. William Cavendishin (Newcastlen herttuan) käyttämiä välineitä. Vasemmalla oikealle ja ylhäältä alas: Pignatelli-tyyppiset kuolaimet (siihen aikaan yleisin tyyppi); tavallinen kapsoni; "erikoiskapsoni", jota käytettiin jäykkäkäukalaisen hevosen kanssa; "parhaat mahdolliset kannukset"; "erikoiset" kannukset; "paras mahdollinen satula"; "parhaat mahdolliset jalustimet" (Abraham van Deepenbeken kuvitus)

pänä nykyään vallitsevaa tyyliä. Vasta seuraavan vuosidan alussa La Guérinièren uudistukset toivat uuden tyylin Euroopan klassiseen ratsastusperinteeseen.

Englannin viimeinen taiderratsastaja

Toinen 1600-luvun merkittävä mestari on englantilainen William Cavendish (1592-1676). Palattuaan maanpaosta Englantiin 1665 Cavendishille myönnettiin Newcastle'n herttuan arvo, millä nimellä hänet tunnetaan yleensä paremmin. Cavendish julkaisi 1658 ranskaksi laatimansa kirjan, jonka upeat piirrokset ovat Rubensin oppilaan Abraham van Diepenbeken käsialaa. William Cavendish eli silloin maanpaossa Antwerpenissa.

Newcastle'n herttuaa on sanottu Englannin viimeiseksi taiderratsastuksen edustajaksi. Englannin hovi oli ollut yhtä kansainvälinen kuin muut manner-Euroopan hovit ja sinne oli kutsuttu sellaisia italialaisia ratsumestareita kuin Claudio Corte. Tätä kansainvälistä ilmapiiriä vastaan Englannin Cromwellin puritaanit taistelivat ja onnistuivat katkaisemaan kulttuurisiteet Eurooppaan (siitä William Cavendishin maanpako 1644-1660).

Koska taiderratusta oli harjoitettu Englannissa vain kuninkaan hovissa, se pian sammui kokonaan saarella. Sitä vastoin maaseudun aatelisto keskittyi yksinomaan metsästys- ja kilparatsastukseen. Muualla Keski-Euroopassa taide-, metsästys- ja kilparatsastus säilyttivät kukin erillisen asemansa. Englantilainen ratsastaja ja ratsastuksen historiaa tutkinut Sylvia Loch kirjoittaakin, että Brittien saarella Newcastle'n herttuan jälkeen aina 1920-luvulle asti ratsastuksen taso oli surkea. Manner-Euroopassa-

kin jaksettiin ihmetellä yhteen ääneen miten oli mahdollista, että englantilaisilla ratsastajilla, joilla oli tunnetusti maailman parhaat hevoset, oli niin surkea ratsastustyyli. Tilanne alkoi korjaantua vasta 1920-luvulta lähtien, jolloin britit alkoivat nousta huipulle urheiluratsastuksessa. Siitä huolimatta Sylvia Loch valittaa edelleen siitä, että Brittein saarten nykyratsastajat ovat lähes täysin tietämättömiä klassisen taiderratsastuksen olemassaolosta.

Englannin Derbyshiressa voi käydä Newcastle'n herttualle kuuluneessa Bolsoverin linnassa, josta kirjan kuvittaja Deepenbeke on piirtänyt useita kuvia. Vaikka osa linnasta on nyt raunioina, Newcastle'n herttuan ratsastuskatemian tilat ovat hyvin säilyneet.

William Cavendishin kirja on teknisesti vaikea lukea. Joskus vaikeus johtuu kuitenkin vain siitä, että Cavendishin ajatustavat eroavat meidän omistamme. Englanninkielinen käännös on vuodelta 1667 ja vilisee ranskalaisia lainasanoja, joille englantilaisia vastineita on keksitty vasta myöhemmin. Kirjan alkuosassa Cavendish taistelee sellaisia ennakkoluuloja vastaan, jotka olivat vallassa vielä yli sata vuotta hänen kuolemansa jälkeen (jotkut elävät vieläkin). Hän osoittautuu erittäin humaanimiksi ja hevosystävälliseksi: "Monet, jotka pitävät hevosten älyä vähäisenä verrattuna ihmiseen, osoittavat teoillaan asian olevan toisin päin".

Useassa yhteydessä Cavendish käy hevosten pahoinpitelijöiden kimppuun: "Kuluu aikaa ennen kun lapsi oppii kirjaimet. Ja vielä kauemmin ennen kun hän osaa lukea sujuvasti. Jotkut ihmiset kuvittelevat kuitenkin, että hevosen on toteutava heitä heti kun he lyövät sen kylkeä kannuksilla. Kysynkin moisilta tyhmiltä,

luulevatko he saavansa pikkulapsen lukemaan iyömällä häntä, vaikka hänelle ei ole vielä opetettu kirjaimia".

Cavendish pilkkaa niitä, jotka seuraavat sokeasti vanhoja tapoja uskaltamatta koskaan käyttää omaa järkeä ja kyseenalaista niitä. Hänen kirjoituksessaan pilkkahtaa myös filosofinen vastakkainasettelu materiaalistisen hyötyajattelun ja idealismin välillä: "Joku kysyy: mitä hyötyä on hevosesta joka vain tanssii ja tekee tempuja? Jos suljet pois kaiken sen, joka ei suoraan palvele utelaisuuttasi tai iloasi ja hyväksyt vain sen, mistä sinulla on välitöntä hyötyä, niin sinun täytyy asettua asumaan puun koloon, käyttää puun lehtiä vaatteiksi, syödä terhoja ja juoda vain vettä sillä siinä on kaikki, mitä luonto voi tarjota sinulle". Newcastle'n herttuan käyttämät hevosen pään ja kaulan venytys-harjoitusten tarkoituksena oli lyhentää hevosten koulutusaikaa. Kyseisiä harjoituksia ymmärtämättömät ihmiset ovat niitä kritisoineet. Kannattaa muistaa, että kun 1800-luvulla Baucher otti taas käyttöön ja kehitti uusia venytsharjoituksia, eräät ratsastajat ja hevosten kouluttajat suhtautuivat hyvinkin nihkeästi niihin. Nykyään monet ihmiset hyväksyvät osana koulutuksesta hevoseen pään, kaulan ja suuseudun venytsharjoituksia sillä ne ovat osoittautuneet hyödyllisiksi. Newcastle'n herttuan työskentelytapoihin kuului myös pilarityöskentely, joskin hän vastusti jyrkästi kahden pilarin käyttöä ja kehuu omaa yhden pilarin ympärillä tapahtuvaa koulutusmenetelmäänsä. ●

Tarkemmat tiedot tässä mainituista teoksista löytyvät kotisivuiltani: www.tut.fi/~fabre/KLASSISEN_TAIDE-RATSASTUKSEN_BIBLIOGRAFIA.htm

